

Postrzeganie własnego miejsca w strukturze społecznej

Znak jakości przyznany CBOS przez
Organizację Firm Badania Opinii i Rynku 20 stycznia 2020 roku

Fundacja Centrum Badania Opinii Społecznej
ul. Świętojerska 5/7, 00-236 Warszawa
e-mail: sekretariat@cbos.pl; info@cbos.pl
<http://www.cbos.pl>
(48 22) 629 35 69

Jak wynika z badań CBOS, w ciągu ostatnich sześciu lat znacząco zmieniło się postrzeganie naszej struktury społecznej¹. Uważamy, że jesteśmy społeczeństwem coraz bardziej egalitarnym, że coraz więcej osób sytuuje się w środkowych warstwach hierarchii społecznej, a coraz mniej w dolnych. W naszych ostatnich sondażach² pogłęбилиśmy tę problematykę, pytając o postrzeganie własnego miejsca w strukturze społecznej, o zmiany, jakie zaszły w tym zakresie w ciągu ostatnich dziesięciu lat, oraz o usytuowanie względem swoich rodziców i dziadków.

OCENA WŁASNEJ POZYCJI SPOŁECZNEJ

Respondenci poproszeni o określenie swojej pozycji społecznej na skali od 1 do 9, na której 1 oznacza warstwę (klasę) niską, a 9 – wysoką, najczęściej umieszczali się pośrodku skali (45,6%). Dzieląc skalę na trzy części: warstwę niższą (punkty 1-3), średnią (punkty 4-6) oraz wyższą (punkty 7-9), można zauważyć tendencję do lokowania się wokół środka skali. Obecnie trzy czwarte badanych (76,1%) stanowią osoby uważające się za przedstawicieli warstwy średniej, co szósty (16,9%) ankietowany sytuuje się poniżej średniej, a nieliczni identyfikują się z warstwą wyższą (4,5%).

¹ Zob. komunikat CBOS „Postrzeganie struktury społecznej”, styczeń 2020 r. (oprac. M. Omyła-Rudzka).

² W opracowaniu wykorzystano wyniki badania „Aktualne problemy i wydarzenia” (354) przeprowadzonego metodą wywiadów bezpośrednich (face-to-face) wspomaganym komputerowo (CAPI) w dniach 7–17 listopada 2019 roku na liczącej 944 osoby reprezentatywnej próbie losowej dorosłych mieszkańców Polski oraz badania „Aktualne problemy i wydarzenia” (355) przeprowadzonego metodą wywiadów bezpośrednich (face-to-face) wspomaganym komputerowo (CAPI) w dniach 28 listopada – 5 grudnia 2019 roku na liczącej 910 osób reprezentatywnej próbie losowej dorosłych mieszkańców Polski.

Analiz pozycji społecznej – obecnej oraz zajmowanej w przeszłości – a także poczucia awansu lub degradacji w stosunku do rodziców i dziadków dokonano na podstawie połączonych zbiorów danych z listopada i grudnia, natomiast pozostałe analizy oparte są wyłącznie na wynikach z badania grudniowego.

TABELA 1

Niekórtzy ludzie zajmują w naszym społeczeñstwie wyższe, inni zaś niższe pozycje. Gdzie umiejscili(a)by Pan(i) siebie? W której klasie i na którym miejsku?		Wskazania respondentów według terminów badañ							
		1997		2004		2013		2019	
		w procentach							
Warstwa* (klasa) niższa	1	3,1		6,8		5,1		1,9	
	2	12,4	27,6	10,6	35,4	11,2	27,3	6,3	16,9
	3	12,1		18,0		11,0		8,7	
Warstwa (klasa) średnia	4	16,9		14,3		17,4		13,2	
	5	37,2	63,2	30,7	59,2	40,5	67,9	45,6	76,1
	6	9,1		14,2		10,0		17,3	
Warstwa (klasa) wyższa	7	2,1		1,9		1,5		2,2	
	8	0,7	3,2	0,7	2,8	0,6	2,4	1,9	4,5
	9	0,4		0,2		0,3		0,4	
Trudno powiedzieć		6,1		2,5		2,5		2,5	
		Średnia ocen na skali 1–9 = 4,21 Odchylenie standardowe = 1,45		Średnia ocen na skali 1–9 = 4,09 Odchylenie standardowe = 1,58		Średnia ocen na skali 1–9 = 4,21 Odchylenie standardowe = 1,46		Średnia ocen na skali 1–9 = 4,71 Odchylenie standardowe = 1,34	

* W roku 1997 w opisie skali występowały określenia „klasa wyższa” itd., a w latach 2004 i 2013 – „warstwa wyższa” itd.

W ciągu ostatnich lat znacząco wzrósł odsetek respondentów utożsamiających się z warstwą średnią (o 8,2 punktu procentowego w stosunku do 2013 r. i o 16,9 w stosunku do roku 2004), nieco wzrósł przypisujących sobie wyższe pozycje (o 2,1 punktu w stosunku do roku 2013, o 1,7 punktu w stosunku do roku 2004), natomiast spadł identyfikujących się z warstwą niższą (o 10,4 punktu w stosunku do roku 2013 oraz o 18,5 punktu w stosunku do roku 2004).

Podobnie jak w ubiegłych latach rejestrujemy znaczną przewagę badanych identyfikujących się z warstwą niższą nad tymi utożsamiającymi się z górnymi warstwami, lecz od piętnastu lat przewaga ta się zmniejsza. O ile w roku 2004 lokujących się w warstwie niższej było mniej więcej trzynastokrotnie więcej niż tych sytuujących się w warstwie wyższej, w roku 2013 – około jedenastokrotnie, obecnie natomiast przewaga ta jest mniej więcej czterokrotna. Warto jednocześnie podkreślić, że obecnie najwięcej Polaków w historii naszych badań sytuuje się w warstwach średnich.

Biorąc pod uwagę średnie, zauważyć można, że postrzeganie swojej pozycji społecznej zależy w dużej mierze od wykształcenia oraz położenia materialnego. Im wyższy poziom wykształcenia, im lepsza ocena warunków materialnych oraz wyższe dochody przypadające na osobę w gospodarstwie domowym – tym wyższe sytuowanie się w hierarchii społecznej. Ponadto z analiz wynika, że wyższe pozycje w strukturze przypisują sobie młodszy badani (najwyższe ankietowani w wieku 25–34 lat), mieszkający w większych miejscowościach (najwyższe respondenci z największych miast), a w grupach społeczno-zawodowych: kadra kierownicza i specjaliści z wyższym wykształceniem oraz uczniowie i studenci oraz pracownicy administracyjno-biurowi.

TABELA 2

Cechy społeczno-demograficzne		Niektórzy ludzie zajmują w naszym społeczeństwie wyższe, inni zaś niższe pozycje. Gdzie umieścił(a)by Pan(i) siebie? W której klasie i na którym miejscu?	
		Średnia na skali od 1 do 9	Odchylenie standardowe
Ogółem		4,71	1,35
Płeć	Mężczyźni	4,64	1,38
	Kobiety	4,77	1,31
Wiek	18–24 lata	4,99	1,25
	25–34	5,03	1,26
	35–44	4,86	1,10
	45–54	4,60	1,28
	55–64	4,45	1,41
	65 lat i więcej	4,50	1,53
Miejsce zamieszkania	Wieś	4,48	1,35
	Miasto do 19 999	4,80	1,31
	20 000 – 99 999	4,78	1,40
	100 000 – 499 999	4,92	1,32
	500 000 i więcej mieszk.	5,19	1,03
Wykształcenie	Podstawowe/gimnazjalne	4,01	1,63
	Zasadnicze zawodowe	4,39	1,32
	Średnie	4,76	1,11
	Wyższe	5,33	1,14
Grupa społeczna i zawodowa	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	5,40	1,13
	Średni personel, technicy	5,04	,95
	Pracownicy adm.-biurowi	5,15	,85
	Pracownicy usług	4,55	1,24
	Robotnicy wykwalifikowani	4,46	1,25
	Robotnicy niewykwalifik.	4,06	1,42
	Rolnicy	4,56	1,12
	Pracujący na własny rach.	5,05	1,12
	Bezrobotni	4,15	1,47
	Emeryci	4,49	1,44
	Renciści	4,02	1,76
	Uczniowie i studenci	5,26	1,22
	Gospodynie domowe i inni	4,69	1,37
	Pracuje w:	inst. państw., publicznej	5,12
spółce właścicieli prywatnych i państwa		4,89	1,26
sekt. pryw. poza rolnict.		4,78	1,23
prywatnym gosp. rolnym		4,48	1,23
Dochody na jedną osobę	Do 999 zł	4,18	1,55
	Od 1000 zł do 1499 zł	4,21	1,41
	Od 1500 zł do 1999 zł	4,62	1,29
	Od 2000 zł do 2999 zł	4,99	1,17
	3000 zł i więcej	5,27	1,20
Ocena własnych war. mater.	Złe	3,08	1,66
	Średnie	4,38	1,34
	Dobre	5,02	1,18
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	4,41	1,38
	Raz w tygodniu	4,75	1,26
	1–2 razy w miesiącu	4,73	1,33
	Kilka razy w roku	4,66	1,41
	W ogóle nie uczestniczy	4,74	1,47
Poglądy polityczne	Lewica	5,00	1,24
	Centrum	4,69	1,36
	Prawica	4,68	1,39
	Trudno powiedzieć	4,42	1,32

POCZUCIE AWANSU CZY DEGRADACJI?

Respondenci wypowiadający się o swojej pozycji społecznej sprzed dziesięciu lat również w zdecydowanej większości mówili o położeniu w okolicach środka dziewięciopunktowej skali (63,5%). Przeszło jedna czwarta (26,8%) określała swoją pozycję jako niską, a nieliczni (5,9%) jako wysoką. Warto zaznaczyć, że istnieje znaczna zbieżność ocen obecnej pozycji i tej sprzed dziesięciu lat (współczynnik korelacji r Pearsona wynosi 0,568; $p < 0,001$).

Bazując na deklaracjach badanych i porównując obecne usytuowanie respondentów z tym sprzed dziesięciu lat, możemy mówić o wyraźnym wzroście odsetka ankietowanych lokujących się w warstwie średniej, a spadku sytuujących się w warstwie niższej. Uwzględniając natomiast małe różnice, nawet jednopunktowe przesunięcia na dziewięciopunktowej skali, można zauważyć, że korzystny bilans zmian dotyczy co trzeciego badanego (33,6%), niekorzystny – 16% ankietowanych, natomiast co drugi respondent sytuuje się dokładnie w tym samym miejscu co dziesięć lat wcześniej. Jednocześnie średnia ocen położenia w hierarchii odnosząca się do obecnej sytuacji jest większa niż ta odnosząca się do sytuacji sprzed dziesięciu lat, co świadczy o tym, że generalnie Polacy mają świadomość własnego awansu społecznego (różnica średnich wynosi 0,33; $p < 0,001$). Z odmienną sytuacją mieliśmy do czynienia w roku 2013 oraz 2004. Wówczas średnie ocen odnoszące się do przeszłości były większe niż te dotyczące teraźniejszości (w roku 2013 zanotowany spadek średniej wynosił 0,21, a w roku 2004 – 0,43).

TABELA 3

W którym miejscu był(a) Pan(i) 10 lat temu – w tym samym czy w innym?		Wskazania respondentów według terminów badań					
		2004		2013		2019	
		w procentach					
Warstwa* (klasa) niższa	1	3,8	25,3	3,6	25,0	3,0	26,8
	2	7,5		8,2		9,0	
	3	14,0		13,2		14,8	
Warstwa (klasa) średnia	4	18,0	62,2	18,1	64,8	18,8	63,5
	5	24,3		32,0		30,8	
	6	19,9		14,7		13,9	
Warstwa (klasa) wyższa	7	5,7	7,7	3,7	5,5	4,0	5,9
	8	1,5		1,3		1,3	
	9	0,5		0,5		0,6	
Trudno powiedzieć		5,0		4,8		3,8	
		Średnia ocen na skali 1–9 = 4,52 Odchylenie standardowe = 1,60		Średnia ocen na skali 1–9 = 4,42 Odchylenie standardowe = 1,52		Średnia ocen na skali 1–9 = 4,38 Odchylenie standardowe = 1,51	

* W roku 1997 w opisie skali występowały określenia „klasa wyższa” itd., a w latach 2004 i 2013 – „warstwa wyższa” itd.

TABELA 4

W którym miejscu był(a) Pan(i) 10 lat temu – w tym samym czy w innym? / Gdzie umieścił(a)by Pan(i) siebie? W której klasie i na którym miejscu?	Wskazania respondentów według terminów badań								
	2004			2013			2019		
	przeszłość	teraźniejszość	różnica	przeszłość	teraźniejszość	różnica	przeszłość	teraźniejszość	różnica
Warstwa niższa	25,3	35,4	10,1	25,0	27,3	2,3	26,8	16,9	-9,9
Warstwa średnia	62,2	59,2	-3,0	64,8	67,9	3,1	63,5	76,1	12,6
Warstwa wyższa	7,7	2,8	-4,9	5,5	2,4	-3,1	5,9	4,5	-1,4
Trudno powiedzieć	5,0	2,5	-2,5	4,8	2,5	-2,3	3,8	2,5	-1,3

Różnice między średnimi wskazują, że o społecznym awansie najczęściej przekonane są osoby w wieku 25-34 lat, o dochodach *per capita* wynoszących co najmniej 3000 zł, zadowolone z warunków materialnych gospodarstw domowych, z wyższym wykształceniem. W grupach społeczno-zawodowych to najczęściej pracownicy średniego i wyższego szczebla. Warto podkreślić, że opinie w tej sprawie różnicują także poglądy polityczne – częściej niż pozostali o społecznym awansie mówią badani identyfikujący się z prawicą.

Z kolei poczucie społecznej degradacji najczęściej towarzyszy niezadowolonym z warunków materialnych, rencistom, a także starszym ankietowanym – po 55. roku życia.

TABELA 5

Cechy społeczno-demograficzne		Różnica średnich pomiędzy oceną aktualnego statusu społecznego oraz statusu sprzed 10 lat	Odchylenie standardowe
Ogółem		0,32	1,34
Płeć	Mężczyźni	0,36	1,33
	Kobiety	0,29	1,34
Wiek	18–24 lata	0,53	1,42
	25–34	0,82	1,42
	35–44	0,71	1,28
	45–54	0,33	1,29
	55–64	-0,11	1,21
	65 lat i więcej	-0,13	1,12
Miejsce zamieszkania	Wieś	0,29	1,34
	Miasto do 19 999	0,25	1,33
	20 000 – 99 999	0,46	1,40
	100 000 – 499 999	0,26	1,23
	500 000 i więcej mieszk.	0,37	1,28
Wykształcenie	Podstawowe/gimnazjalne	0,02	1,43
	Zasadnicze zawodowe	0,28	1,41
	Średnie	0,28	1,21
	Wyższe	0,57	1,31
Grupa społeczna i zawodowa	Kadra kier., spec. z wyższym wyksz.	0,66	1,28
	Średni personel, technicy	0,69	1,24
	Pracownicy adm.-biurowi	0,62	1,21
	Pracownicy usług	0,61	1,40
	Robotnicy wykwalifikowani	0,43	1,45
	Robotnicy niewykwalifik.	0,36	1,46
	Rolnicy	0,53	1,13
	Pracujący na własny rach.	0,61	1,29
	Bezrobotni	-0,09	1,38
	Emeryci	-0,13	1,13
	Renciści	-0,29	1,20
	Uczniowie i studenci	0,63	1,42
	Gospodynie domowe i inni	0,37	1,51
Pracuje w:	inst. państw., publicznej	0,56	1,28
	spółce właścicieli prywatnych i państwa	0,63	1,38
	sekt. pryw. poza rolnict.	0,58	1,34
	prywatnym gosp. rolnym	0,44	1,34
Dochody na jedną osobę	Do 999 zł	0,18	1,47
	Od 1000 zł do 1499 zł	0,08	1,25
	Od 1500 zł do 1999 zł	0,34	1,30
	Od 2000 zł do 2999 zł	0,46	1,16
	3000 zł i więcej	0,68	1,52
Ocena własnych war. mater.	Złe	-0,58	1,31
	Średnie	0,09	1,27
	Dobre	0,52	1,32
Udział w prakt. religijnych	Kilka razy w tygodniu	0,05	1,08
	Raz w tygodniu	0,42	1,34
	1–2 razy w miesiącu	0,43	1,19
	Kilka razy w roku	0,23	1,30
	W ogóle nie uczestniczy	0,18	1,51
Poglądy polityczne	Lewica	0,23	1,33
	Centrum	0,29	1,35
	Prawica	0,47	1,35
	Trudno powiedzieć	0,16	1,27

WŁASNA POZYCJA NA TLE STATUSU RODZICÓW I DZIADKÓW

Poczucie awansu lub degradacji zależne jest także od postrzegania własnego statusu na tle pozycji rodziców oraz dziadków. Zdecydowana większość badanych uważa, że zajmuje w społeczeństwie wyższą pozycję niż dziadkowie (70%), co siódmy sądzi, że taką samą (15%), a jedynie nieliczni, że niższą (5%). Nasz postrzegany awans w stosunku do rodziców jest trochę mniejszy, choć i w tym przypadku ponad połowa ankietowanych (55%) jest zdania, że ich pozycja jest wyższa niż rodziców, co trzeci, że taka sama (36%), a bardzo nieliczni – że niższa (7%).

Biorąc pod uwagę dłuższą – dwudziestoletnią – perspektywę, można stwierdzić, że w Polsce niezmiennie przeważa poczucie awansu w stosunku do poprzednich pokoleń, a wyjątkowo duże przekonanie o nim odnotowaliśmy w ciągu ostatnich sześciu lat.

TABELA 6

Czy w porównaniu z Pana(i) rodzicami/dziadkami Pana(i) pozycja społeczna jest, ogólnie rzecz biorąc, wyższa, niższa czy też mniej więcej taka sama?	Pozycja społeczna respondentów w porównaniu z pozycjami															
	rodziców								dziadków							
	1999	2004	2013	2019	1999	2004	2013	2019	1999	2004	2013	2019	1999	2004	2013	2019
	w procentach															
Zdecydowanie wyższa	13	48	12	45	12	42	17	55	24	59	23	55	23	57	37	70
Raczej wyższa	35		33		30		38		35		32		34		33	
Mniej więcej taka sama	37	37	36	36	40	40	36	36	18	18	18	18	18	18	15	15
Raczej niższa	9	11	13	15	14	16	6	7	7	9	11	14	9	11	4	5
Zdecydowanie niższa	2		2		2		1		2		3		2		1	
Trudno powiedzieć	5	5	4	4	2	2	2	2	14	14	15	15	14	14	10	10

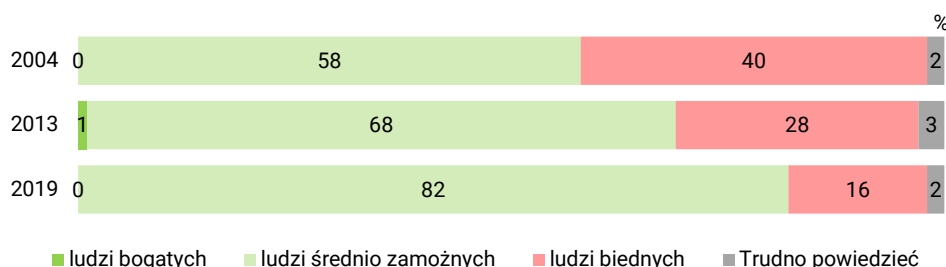
Przekonanie o awansie społecznym w stosunku do rodziców jest najsilniej powiązane z wiekiem, a w drugiej kolejności z oceną swojego położenia materialnego. Częściej wyrażają je starsi ankietowani, znajdujący się w lepszym położeniu materialnym – bardziej zadowoleni z warunków materialnych gospodarstw domowych, o wyższych dochodach *per capita*. Istotne znaczenie w tym kontekście odgrywa również wykształcenie – częściej o awansie w stosunku do rodziców mówią respondenci lepiej wykształceni. Podobne zależności rejestrujemy w przypadku oceny awansu w stosunku do dziadków. Przy czym największe znaczenie odgrywa tutaj położenie materialne, a jeśli chodzi o wiek, to najczęściej o poprawie położenia mówią badani w wieku 35-44 lat. W grupach społeczno-zawodowych o awansie w stosunku do rodziców najczęściej przekonani są: średni personel, technicy oraz emeryci, a o podniesieniu swojej pozycji w stosunku do dziadków: średni personel, technicy, kadra kierownicza i specjaliści z wyższym wykształceniem oraz pracownicy administracyjno-biurowi (zob. tabele aneksowe 1-2).

BOGACTWO, PRESTIŻ, WŁADZA

Polacy zapytani o swój status materialny najczęściej zaliczają siebie do ludzi średnio zamożnych (82%), pięciokrotnie rzadziej do biednych (16%), a niemal nikt nie określił siebie jako bogatego. W ciągu ostatnich sześciu lat rejestrujemy bardzo wyraźny wzrost odsetka średnio zamożnych w swojej ocenie (o 14 punktów procentowych) i jednocześnie duży spadek odsetka określających siebie jako biednych (o 12 punktów).

CBOS

RYS. 1. Czy uważa Pan(i), że należy Pan(i) do:

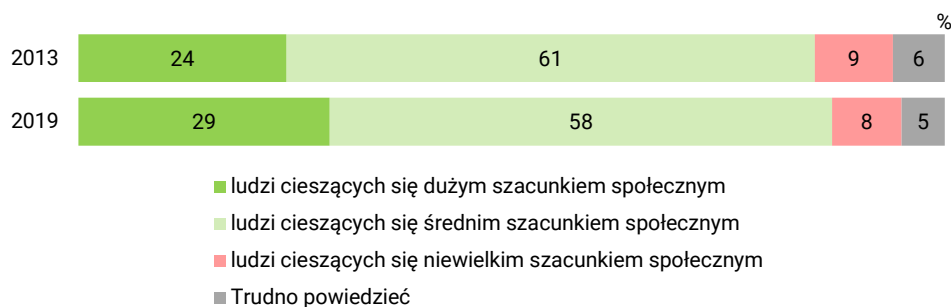
Wprawdzie w prawie wszystkich analizowanych przez nas grupach społeczno-demograficznych dominuje przekonanie o przeciętnym poziomie własnej zamożności, do ludzi biednych najczęściej zaliczają się badani niezadowoleni z warunków materialnych swoich gospodarstw domowych, z wykształceniem podstawowym/gimnazjalnym, o dochodach *per capita* nieprzekraczających 1500 zł, w wieku 45 lat i więcej (zob. tabelę aneksową 3).

W przypadku pytania o prestiż największa grupa ankietowanych określiła się mianem ludzi cieszących się średnim szacunkiem społecznym (58%), trzech na dziesięciu uważa, że jest darzonych dużym szacunkiem (29%), zaś co trzynasty – małym (8%). W tym wymiarze również odnotowujemy pozytywne zmiany, lecz nie tak duże jak w przypadku kwestii materialnych. W ciągu ostatnich sześciu lat wzrósł odsetek badanych (o 5 punktów procentowych), którzy sądzą, że należą do ludzi wzbudzających duży szacunek, a spadł uważających, że cieszą się średnim szacunkiem (spadek o 3 punkty).

Z analiz wynika, że poczucie poważania społecznego zależy przede wszystkim od położenia materialnego oraz poziomu wykształcenia. Osoby bardziej zadowolone z warunków materialnych, o wyższych dochodach *per capita*, lepiej wykształcone (z wykształceniem co najmniej średnim) częściej przypisują sobie duże społeczne poważanie. Ponadto można zauważyć, że o większym prestiżu mówią młodszy respondenci (najczęściej do 34. roku życia, nieco rzadziej ankietowani mający od 35 do 44 lat), mieszkający w największych miastach (zob. tabelę aneksową 4).

CBOS

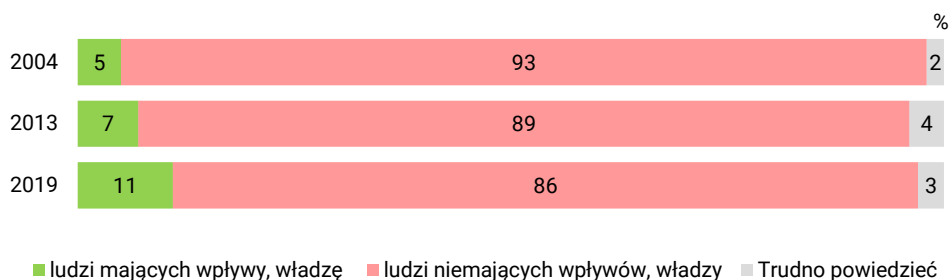
RYS. 2. Czy uważa Pan(i), że należy Pan(i) do:

Jeśli chodzi o dystrybucję władzy, to podobnie jak sześć lat temu ogromna większość badanych zalicza siebie do grona osób niemających wpływów ani władzy. Zaznaczyć jednak należy, że odsetek respondentów twierdzących, że ma wpływy i władzę, wzrósł w stosunku do roku 2013 o 4 punkty procentowe, a w stosunku do roku 2004 roku o 6 punktów.

CBOS

RYS. 3. Do której z grup wymienionych poniżej zaliczył(a)by Pan(i) siebie:

Do ludzi mających wpływy i władzę relatywnie często zaliczają się badani zadowoleni z warunków materialnych swoich gospodarstw domowych, osiągający wyższe dochody w przeliczeniu na członka gospodarstwa domowego oraz najmłodszy respondenci (zob. tabelę aneksową 5).

BOGACTWO, PRESTIŻ, WŁADZA A OCENA WŁASNEJ POZYCJI SPOŁECZNEJ

Spośród trzech analizowanych wymiarów – bogactwa, prestiżu i władzy – ocena własnej pozycji w hierarchii społecznej najsilniej powiązana jest z opiniami o własnej zamożności (współczynnik gamma = 0,727; $p < 0,001$). Jedyna osoba z próby określająca siebie jako bogatą usytuowała się w klasie wyższej, natomiast respondenci oceniający siebie jako średnio zamożnych w ogromnej większości

lokowali się w klasie średniej, zaś uważający się za biednych porównywalnie często sytuowali się w warstwie niższej i średniej.

TABELA 7

Ocena swojej pozycji społecznej	Badani według zadeklarowanego poziomu zamożności		
	Średnio zamożni	Biedni	Trudno powiedzieć
	w procentach		
Niska (1-3)	10	47	26
Średnia (4-6)	84	50	58
Wysoka (7-9)	4	2	16
Trudno powiedzieć	2	1	0
Suma	100	100	100

Występuje również wyraźna zależność między postrzeganym szacunkiem a oceną swojej pozycji społecznej (współczynnik gamma=0,535, $p < 0,001$). Im wyższe uznanie społeczne przypisują sobie respondenci, tym wyżej lokują się w strukturze społecznej.

TABELA 8

Ocena swojej pozycji społecznej	Badani według zadeklarowanego poczucia szacunku w oczach innych			
	Cieszący się dużym szacunkiem społecznym	Cieszący się średnim szacunkiem społecznym	Cieszący się niewielkim szacunkiem społecznym	Trudno powiedzieć
	w procentach			
Niska (1-3)	8	17	46	15
Średnia (4-6)	82	79	54	77
Wysoka (7-9)	8	3	0	0
Trudno powiedzieć	2	1	0	8
Suma	100	100	100	100

Relatywnie najslabszą zależność, lecz wciąż istotną statystycznie, rejestrujemy w przypadku związku między pozycją społeczną a deklarowanym poczuciem, że ma się wpływy i władzę (współczynnik gamma=0,421; $p < 0,001$). Wprawdzie zarówno badani uważający, że mają wpływy i władzę, jak i będący przeciwnego zdania najczęściej sytuują się pośrodku hierarchii społecznej, jednak ankietowani uważający, że nie mają władzy, częściej lokują się w niższych warstwach, a rzadziej – w wyższych.

TABELA 9

Ocena swojej pozycji społecznej	Badani według zadeklarowanego poczucia wpływu i władzy		
	Mający wpływy, władzę	Niemający wpływów, władzy	Trudno powiedzieć
	w procentach		
Niska (1-3)	9	17	21
Średnia (4-6)	79	78	76
Wysoka (7-9)	11	3	0
Trudno powiedzieć	1	2	3
Suma	100	100	100

W ciągu ostatnich sześciu lat odsetek ankietowanych sytuujących się w warstwach średnich hierarchii społecznej wzrósł znacząco, lokujących się w górnych warstwach nieco wzrósł, natomiast przypisujących sobie niższe pozycje spadł. Obecnie już trzy czwarte Polaków umieszcza się w środkowych warstwach hierarchii społecznej, co szósty – w niższych, a co dwudziesty – w wyższych. Co więcej, Polacy są świadomi tych pozytywnych zmian. Pytani teraz o swoje położenie w hierarchii społecznej dekadę temu przeciętnie podają niższe od obecnych pozycje. W latach 2013 oraz 2004 bilans tych zmian w subiektywnej ocenie respondentów wypadł natomiast niekorzystnie. Pozytywne wyniki potwierdza również ocena własnej pozycji na tle statusu rodziców i dziadków. Niezmiennie od 1999 roku znaczna część ankietowanych uważa, że ich położenie w społeczeństwie poprawia się w stosunku do starszych pokoleń, lecz w ciągu ostatnich sześciu lat grupa badanych mówiących o awansie społecznym w stosunku do rodziców i dziadków zwiększyła się bardzo znacząco. W ten trend poprawy wpisują się również wyniki dotyczące dystrybucji bogactwa, prestiżu i władzy. Przez ostatnie sześć lat wyraźnie wzrósł odsetek respondentów uważających się za średnio zamożnych, a spadł uznających się za biednych. Jednocześnie przybyło ankietowanych, którzy deklarują, że cieszą się dużym szacunkiem społecznym, a także tych mających w swoim mniemaniu wpływy i władzę.

Opracowała

Małgorzata Omyła-Rudzka